

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DİYARBAKIR MİHRAPLARI*

Nebi BUTASIM**

Diyarbakır Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde kültür ve tarihi eser açısından eşsiz bir envantere sahip illerin başında gelmektedir. Bu kapsamda İslami dönem yapılarının barındırdığı mimari elemanlar açısından da birçok çalışmaya konu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Bu yapılar arasında bulunan camiler, medreseler ve türbelerde bulunan mihraplar ve mihrapların genel kompozisyonu, süsleme unsurları İslam sanat tarihi içinde kendine özel bir yer edinecek kadar özelliklere sahiptir. Çalışmada Diyarbakır’da bulunan dini yapılardaki mihrapların genel özellikleri, plan ve süsleme unsurları ele alınacaktır. Daha önce özellikle Osmanlı dönemi mihrapları çalışmalara konu olmuşsa da Osmanlı öncesi mihrapların da bu çalışmada yer alması İslam sanat tarihinde özel bir konuma sahip olan mihrapların Diyarbakır özelinde süregelen gelişim ve değişim aşamalarını okumak açısından bir değer kazandıracaktır.

ALİ PAŞA

Ali Paşa Camisinin tarihi hakkında yapılan araştırmalar yapının 16.yüzyılın ortalarında yapıldığı göstermektedir. Ali Paşa’nın Diyarbakır’da valilik yaptığı tarih olan 1534-1537 (Tuncer, 1996, s.134; Kılıcı, 2011, s. 39), kabul edilmekte ve “Tıhfetül Mimarın’de” Sinan yapısı olarak geçmektedir (Sözen, 1971, s. 76; Boran-Erdal, 2011, s. 272). Benzer bir bilgi Ali Emiri’de yer almaktadır, buna göre yapının banisinin Hadım Ali Paşa’dır ve 944 (1537-38) den 947 (1540-41) senesine kadar Diyarbakır valiliğinde bulunmuştur (Ali Emiri, 2004,s. 76). Mehmet Top caminin 1534-1539 tarihleri arasında yapıldığını belirtmektedir (Top, 2011, s. 505). Cami 1955, 1974, 1981 ve 2008 yılları arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü’nce onartılmıştır (Boran-Erdal, 2011, s. 272).

Cami kare planlı tek kubbeli yapılardandır. Mihrab kible duvarı ortasında yer almış olup giriş eksenindedir. Mihrab dışarıya taşıntı yapmamaktadır. Caminin mihrabı kesme kireç taşından inşa edilmiştir. Süslemelerin bir kısmı tahrip olmuş ve mihrab boyanmıştır. Mihrab yarım sekizgen

* Bu çalışmanın bir kısmı “Güneydoğu Anadolu Osmanlı Mihrapları” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, nbutasim@bingol.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8204-176X

KAYNAKLAR

- Ali Emiri (2014). *Miratül Fevaid Fi Teracimi Meşâhiri Âmid*. I. Cilt (Edit: İbrahim Çapak), İstanbul.
- Aslanapa O. (1989). *Türk Sanatı. Remzi Kitabevi*. İstanbul.
- Aslanapa O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını Sayı; 43*, İzmir.
- Bakırcı, Ö. (1976). *Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara.
- Baş, G. (2013). *Diyarbakır'daki İslam Dönemi Mimari Yapılarında Süsleme*. TTK, Ankara.
- Beysanoğlu Ş. (1985). *Diyarbakır'da Gömülü Meşhur Adamlar*. Ankara.
- Beysanoğlu Ş. (1990). *Anıtları ve Kitabeleriyle Diyarbakır Tarihi II*. Ankara.
- Boran, A., Zekai E. (2011). *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Cami ve Mescitleri: Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*. (Edit: İrfan Yıldız), Diyarbakır.
- Günkut, B. (1971). *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul.
- Haspolat, Y. K. (2014). *Diyarbakır Camileri, Cilt II*, Diyarbakır.
- Keleş, H. (2006). *Anadolu'da Akkoyunlu Kültür Mirası Tarihi Eserler*. HBV Dergisi, sayı 38. Ankara 2006.
- Kılıcı, A. (2011). *Diyarbakır'daki Vakıf Mimari Eserleri ve Vakıfları Üzerine Bazı Notlar. Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*. (Edit: İrfan Yıldız), Diyarbakır.
- Kuban, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi, YEM Yayınları*, İstanbul.
- Sözen, M. (1971). *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul.
- Sözen M. (1975). *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*. İstanbul.
- Top, M. (2011). *Diyarbakır Ulu Cami ve Müstemilatı. Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi*. (Edit: İrfan Yıldız). Diyarbakır.
- Top, M. (2006). *Diyarbakır'da Osmanlı Dönemi Mihrapları. II. Uluslararası Osmanlıdan Cumhuriyete Diyarbakır Sempozyumu*. Diyarbakır.
- Top, M. Koç, E. (2001). *Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Öncesi Cami ve Mescitleri. Medeniyetler Mirası Diyarbakır Mimarisi* (Edit: İrfan Yıldız), Diyarbakır.
- Tuncer, O. C. (1996). *Diyarbakır Camileri Mukarnas, Geometri, Orantı*. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları. Ankara.
- Yıldırım S. (2001). *Diyarbakır Yapılarında Çini Süsleme*. (Ankara Üniversitesi SBE, Sanat Tar ABD Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- Yıldız, İ. (2014). *Hazro Ulu Cami*. Turkish Studies, Volume 9/10, Ankara.